

1. Obiekt

MURY OBRONNE

852/2

2. Czas powstania

XIV/XVI w.

3. Miejscowość

OLSZTYN

6279

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

Wokół
Starego Miasta

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo Warmińsko-Mazurskie

gmina Olsztyn

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Allenstein

7. Przynależność administracyjna

województwo Olsztyńskie

powiat Olsztyn

8. Właściciel i jego adres

Gmina Olsztyn
Pl. Jana Pawła II

9. Użytkownik i jego adres

Gmina Olsztyn
Pl. Jana Pawła II

10. Rejestr zabytków

Nr A-434 data 17.09.1957r.

Miasto otrzymało przywilej lokacyjny, na prawie chełmińskim, od kapituły warmińskiej 31 października 1353 r. Zasadźca miasta Jan z Łajs, na wyznaczonym obszarze w zakolu rzeki Łyny, w sąsiedztwie istniejącego już zamku i młyna, wytycza miasto wzdłuż traktu pocztowego na linii pn- pd. Po środku rozplanowanej powierzchni miejskiej, uzupełnionej w 1378 r. o Targ Rybny, wytyczono rynek. Budowę obronnych murów miejskich datuje się po 1378 r. Powstałe w tym czasie muru opasywały miasto i łączyły się z systemem murów obronnych zamku. Odcinek muru biegnący od strony miasta poprzez fosę do zamku, pełnił od początku rolę murów zaporowych pomiędzy murem miejskim a zamkiem. Zamykały one z dwóch stron dostęp do fosy dzielącej układ obronny zamku i miasta. W murach obronnych istniały trzy bramy miejskie: Brama Górna i Brama Dolna, zamykały dostęp do miasta na głównej osi komunikacyjnej, traktu handlowego z północy na południe. Brama Młyńska powstała z pierwotnej furty, znajdowała się w pn- zach. odcinku murów obronnych, służyła komunikacji z młynem. Rozebrana wraz z odcinkiem murów ok. 1787 r. Brama Górna spaliła się częściowo w XVII w.

SYTUACJA; Olsztyn jest miastem, które nie uległo zmianom w granicach średniowiecznego założenia. Teren, na którym lokowano miasto położony jest wzdłuż traktu handlowego z północy- na południe. Miasto miało charakter obronny, otoczone było od południowego- wschodu i zachodu zakolem rzeki Łyny. Przebieg murów wokół miasta pokrywał się z warunkami topograficznymi terenu, mury otaczały miasto i łączyły się z systemem obronnym zamku. Zamek usytuowany na pn- zach. od miasta posiadał własny system obronny oddzielony od miasta fosą. Po stronie wsch. Kościół św. Jakuba pełnił także funkcję obronną. Mury sięgały do 9 m wysokości a grubość ich wynosiła 160- 200cm.

ZACHOWANE ODCINKI MURU: te które nie były remontowane zachowały fundamenty z kamieni polnych, przekładane warstwami wyrównawczymi z małych otoczków i kamieni łupanych. Mur wznoszony był o licu z cegły pełnej w wątku i wymiarach cegły gotyckiej. Cegła o wymiarach 31x14x14, 5x8x8, 5cm.

Odcinek nr. 1, ul. Okopowa, działka Gminy Olsztyn nr 119/1, 119/2 Długość: 17, 29 m, wysokość ok. 8,0m, do odsadzki ganku ok. 5 m. cegła gotycka o wym. wątek gotycki.

Odcinek nr. 2. ul. Okopowa, przylega do budynku Centrum M.P.N. działka nr 120, długość 18,86m wysokość 7,33m, szerokość 1,60m. Po remoncie w 2000r.

Odcinek nr. 3. ul. Okopowa, działka nr. 128, 131, 132. w sąsiedztwie Przedszkola nr. 4 długość odcinka 57m, remont w 1970 r. w formie "trwałej ruiny"

Odcinek nr. 4. ul. Okopowa do zbiegu z ul. Kołłątaja, działka nr. 126 i 133. Przy ścianie pd. budynku Pojezierza. Odcinek zrekonstruowany.

Odcinek nr. 5. budynku wzdłuż ul. Kołłątaja nr. 15, 14, 13, 12, 11, których ściany zach. wzniesione są na linii muru.

Odcinek nr. 6. zbieg ulic Asnyka i ul. Piastowskiej dz. nr. 237, budynek Asnyka 23A, rekonstrukcja pd- wsch odcinka muru wykonana ok. 1960 r.

Odcinek nr. 7. wzdłuż ulicy Pisatowskiej do ul. Chrobrego, w zakolu rzeki, dz. nr. 233, 234, 235. 236, 237. Z wykorzystaniem linii muru wybudowano budynki mieszkalne w 2 poł. XIX w. ul. Chrobrego 7, 8 i w 1980 tym roku. nr. Piastowska 15, 16, 17.

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
		obronne	relikt
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Przebieg prac remontowo- konserwatorskich: W 1997 r. wykonano remont odcinka muru nr. 14. Prace remontowo- konserwatorskie odcinka obronnych murów miejskich wzdłuż ul. Pieniężnego nr. 11- 12 prowadzone na zlecenie Gminy Olsztyn, w latach 1998- 1999 i do końca 2000r. Prace prowadzone były pod kierunkiem mgr Izy Huk- Malinowskiej i mgr Pszemysława Wojewódzkiego- konserwatorów dzieł sztuki z Gdańska. Nad prawidłowym przebiegiem wszystkich prac czuwała mgr Barbara Zalewska- Miejski Konserwator Zabytków. Dokumentacja z przebiegu prac remontowych poszczególnych odcinków murów znajduje się w biurze MKZ w Olsztynie. W 1998 r. wykonano remont odcinka muru nr. 2 przy ul. Okopowej. W 2002 r. wykonano remont odcinka muru nr. 1 w fosie.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Stan techniczny muru miejskiego, poza odcinkami nr. 11-12, i nr 1 i 2 które są po remoncie, wymaga pilnie przeprowadzenia kompleksowych prac. W bardzo złym stanie znajduje się odcinek muru wzdłuż ul. Pieniężnego nr. 13. Zachowany odcinek obwarowań w złym stanie technicznym to: w murze wysokim prostokątna baszta, furta przy tej baszcie i odcinek muru niskiego z półokrągłą bastejką. Są to relikty obwarowań miejskich nie spotykane na żadnym zachowanym odcinku. Nie remontowane, popadły w ruinę. Władze miasta muszą dołożyć wszelkich starań aby te odcinki muru zostały poddane pracom konserwatorskim.</p>	
<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Zaleca się pilnie wykonanie prac remontowo- konserwatorskich odcinka murów obronnych w sąsiedztwie Katedry przy ul. Pieniężnego.</p>			

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

W. Chodkowska, J. Sikorski: Dokumentacja historyczno-konserwatorska murów miejskich- odcinek nr. 14 Olsztyn 1987r.

W. Chodkowska, J. Sikorski, badania historyczno- architektoniczne obronnych murów miejskich w Olsztynie, grudzień. 1995.

W. Chodkowska, dokumentacja powykonawcza z przebiegu prac remontowych murów miejskich w Olsztynie (odcinek nr 11-12.) Olsztyn 2000r.

22. Biblioteka

Bonk, Geschichte der Stadt Allenstein, Bd. 5, Urkundenbuch Bd. 3, Teil 1, Allenstein 1912, ss. 11- 12.

2. H. Bonk, Geschichte der Stadt Allenstein, Bd. 3, Urkundenbuch Teil. 1 i 3, Allenstein 1912, s. 519.

3. J. Strumiński, Układ przestrzenny średniowiecznego miasta Olsztyna, Rocznik Olsztyński, t. 10, Olsztyn 1972, s. 212.

4. Piechocki, Dzieje olsztyńskich ulic, Olsztyn 1995, s. 41.

5. A. Funk, Darstellung der Geschichte Allenstein/ 1348-1943/ Allen 1979 r. 6. S. Mojzych. Obwarowania miejskie Olsztyna, Szkice Olsztyńskie, 1967r. 7. A. Wakar, Olsztyn, dzieje miasta, Olsztyn 1997..

8. F. Gause, Neue Ortsnamen..., s. 28; H. Bonk, Geschichte..., Bd. 4, Urkundenbuch Teil 2, ss. 57, 77, 80, 93, 94, 95, 104- 105, 128 (rodzina Thommek); książki adresowe z lat 1898- 1938; 9. C. Wünsch., Die bau- und Kunstdenkmäler der Stadt Allenstein, Königsberg 1933

24. Uwagi różne

25. Opracowanie karty ewidencyjnej

tekst mgr Wiesława Chodkowska, listopad. 2002r

imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki mgr Wiesława Chodkowska, listopad. 2002r

imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr. mgr Wiesława Chodkowska, listopad. 2002r

imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów MKZ, Olsztyn

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE
PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

26. Załączniki

Wkładki:3

1. Miejscowość	OLSZTYN	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)		5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Olsztyn	KAMIENICA	MUR	Historia obiektu dok p-kt 12
3. Powiat	Olsztyn	Warszawska 61	OBRONNY	
4. Województwo	Warmińsko- Mazurskie			

Dok:

W 1770 r. została odbudowana. W 1788 r. znajdował się w niej magazyn wojskowy. W 1858 zaadaptowana na więzienie. W 1898 r. przeniesiono z niej więzienie, w przybudówce mieszczącej klatkę schodową, wykonano przejście dla pieszych. Przy Bramie Dolnej znajdował się przytułek dla ubogich z kaplicą św. Ducha. Brama ta posiadała dwie wieże, z których jedna zawaliła się w 1806r. , bramę rozebrano w 1807r. Przed bramą istniał z początku drewniany most przez rzekę. Na odcinku południowo- zach. murów znajdowała się furta wodna, wykorzystywana do czerpania wody z rzeki i na wypadek pożaru. Druga furta wodna znajdowała się we wschodniej części miasta u wylotu dzisiejszej ulicy Staszica, w podliżu Łyny. W 1761 r. wykonano furtę w murze na odcinku międzymurza od strony Kościoła. Od zachodu i południa miasto otaczała rzeka Łyna i tu było tylko jedno pasmo muru obronnego. Z pozostałych stron zamiast rzeki były fosy i podwójna linia murów. Drugi zewnętrzny obwód wprowadzono w końcu XVw. tworzyły go niżej położone mury systemu bastejowego. Ponieważ drugi obwód nie był pełny, zamknięto go murem poprzecznym. (w połowie ul. Chrobrego). Mur poprzeczny kończył się okrągłą basztą usytuowaną przy korycie rzeki. W murze wysokim znajdowały się prostokątne baszty otwarte od strony miasta. Po drugiej stronie fosy znajdował się trzeci mur wzmacniający przeciwskarpę, odsłonięty przez arche. A. Mackiewicza wzdłuż ul. Pieniężnego. W końcu XVIII w i przez cały wiek XIX rozbierano poszczególne odcinki murów pozyskując materiał budowlany i teren pod zabudowę. Zachowane do dziś fragmenty obwarowań sukcesywnie- od 1996r. poddawane są pracom remontowym.

Wkładkę założył: mgr Wiesława Chodkowska, listopad 2002r

Miejsce przechowywania negatywów: MKZ Olsztyn

Wzór ODZ 195

1. Miejscowość	OLSZTYN	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)		5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Olsztyn	KAMIENICA	MUR	Opis obiektu dok p-kt 13
3. Powiat	Olsztyn	Warszawska 61	OBRONNY	
4. Województwo	Warmińsko- Mazurskie			

Dok:

Odcinek nr. 8. ul. Chrobrego nr. 7 budynek mieszkalny 2 poł. XIX w., dz. nr 232/1. mur czytelny w piwnicy.

Odcinek nr. 9. ul. Chrobrego, budynki wzniesione w oparciu o linię wsch. muru miejskiego w XVIII/XIX w. Odcinek muru 58,5 m. dz. nr. 226,225,224,223,222,221. Remont w 1973r.

Odcinek nr. 10, teren do badań archeologicznych, przebiegu drugiej linii murów i jej połączenia z basztą okrągłą w narożu.

Odcinek nr. 11, 12. długości 91 m, wzdłuż Katedry św. Jakuba, równoległy do ul. Pieniężnego, Dz. nr 77, 78,73,75,74.- mur wysoki- odcinek muru z furta.

Zachowany dość dobrze oryginalny odcinek muru wzniesiony z cegły, w licu zewnętrznym muru fryz z cegły zendrówki. Spoina wapienno- piaskowa.

Odcinek nr. 13. w odległości 6,90 od wysokiego muru, zachowana półokrągła basteja. mur niski. Linia muru niskiego pokazana na planach C.Wünscha w odległości od 6 do 10 m. od lini muru wysokiego (Patrz badania architektoniczne murów W.Chodkowska), potwierdzona została w sondażowych badaniach archeologicznych (patrz badania archeologiczna A. Mackiewicz). W wykopie ukazał się kamienny fundament muru z zachowaną jedną warstwą cegły.

Mur niski na odcinku południowym, biegnący równolegle do muru wysokiego został zrekonstruowany wg. wykonanego projektu remontu obronnych murów miejskich. Rekonstrukcja ta przebiega od krawędzi ulicy Jedności Słowiańskiej w kierunku do półokrągłej bastei.

Odcinek nr. 14. Odcinek muru po stronie pn- zach. w sąsiedztwie Bramy Młyńskiej, po konserwacji w 1997r.

Wkładkę założył: mgr Wiesława Chodkowska, listopad 2002r

Miejsce przechowywania negatywów: MKZ Olsztyn

1. Miejscowość	OLSZTYN	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Olsztyn	MUR OBRONNY	Spis fotografii
3. Powiat	Olsztyn		
4. Województwo	Warmińsko- Mazurskie		

SPIS FOTOGRAFII:

1. Widok na furtę w murze, odcinek pd- wsch. nr. 11.
2. Widok na odcinek pd- wsch. muru po przeprowadzonych pracach remontowych. odcinek nr. 11.
3. Odcinek zachodni nr. 2, po przeprowadzonych pracach remontowych.
4. Odcinek zachodni nr. 3, wyremontowany w formie trwałej ruiny.
5. Odcinek zachodni nr. 1, w trakcie prac remontowych.
6. Odcinek wschodni nr. 11, w trakcie prowadzonych prac remontowych.
7. Rekonstrukcja wału międzymurza na odcinku nr. 11.
8. Lico muru na odcinku wsch. widoczny mur rekonstruowany i zachowany oryginalny watek z użyciem cegły zendrówki.

Wkładkę założył: mgr Wiesława Chodkowska, listopad 2002r

Miejsce przechowywania negatywów: MKZ Olsztyn

